

Identifying the most important strategy for the development of nomadic tourism (case study: Fars province)

Ali Shamsoddini¹ and Davood Jamini^{2*}

1. Associate Professor, Department of Architecture and Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Geomorphology, Faculty of Natural Resources, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran.

* Corresponding Author, D.Jamini@uok.ac.ir

Received Date:
05/08/2024

Revise Date:
19/09/2024

Accepted Date:
03/11/2024

Published Date:
20/12/2024

Article Info

Abstract

Research Paper
Volume 5, Issue 17, Autumn 2024
Pages 13-27

Due to the changes and developments of recent years, the nomadic society of Iran has faced relatively serious challenges in various fields, so that in some regions of the country, the nomadic population is drastically decreasing. In order to reduce the increasing problems of nomadic society, tourism is mentioned as a new strategy in order to achieve sustainable development. Therefore, the main goal of the current research is to identify the optimal strategy for the development of nomadic tourism, which was conducted as a case study in Fars province (which has the largest nomadic population in Iran). The method governing this study is the descriptive-analytical approach, and the main tool for data collection is a researcher-made questionnaire that was completed by 15 experts. SWOT model has been used to analyze the data. The results of the research showed that the final weight of identified strengths, weaknesses, opportunities and threats was 3.052, 3.049, 3.252 and 0.344, respectively and in total, the external factors affecting the development of nomadic tourism prevail over the internal factors. The results of the identification of the optimal strategy for the development of nomadic tourism in Fars province showed that the offensive strategy (SO) has been identified as the most appropriate strategy and for the development of nomadic tourism, the main emphasis should be focused on internal strengths and external opportunities.

Keywords: Nomadism, Tourism, Nomadic Tourism, Strategic Planning.

Cite this article:

Shamsoddini, A., & Jamini, D. (2024). Identifying the most important strategy for the development of nomadic tourism (case study: Fars province). *Journal of Economic Geography Research*, 5(17), 13-27.

<https://doi.org/10.30470/jegr.2024.2037659.1207>

2821-2266 © University of Zanjan.

This is an open access article under the CC BY-NC/4.0/License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

In order to solve the problems and challenges of the nomadic community and remove the deprivation of this hardworking group, one of the most important strategies is the development of tourism among the nomadic community. Tourism in the nomadic community has the ability to boost the economy and strengthen the livelihood of the nomadic community with its many capabilities. In line with the development of nomadic tourism, conducting detailed studies on the nomadic community in order to formulate development plans for this segment of the society can be effective in the process of achieving sustainable development of the country and the nomadic community. In line with the management of the challenges facing the nomadic community, one of the most important strategies is the development of nomadic tourism and according to the multidimensional and practical nature of the development of the tourism industry in the sustainable development of the host communities (in this study, the nomadic community of Fars province), the development of nomadic tourism can be an effective strategy for the sustainable development of the nomadic community and consequently the development of Fars province. Among these, one of the most important management measures for the development of nomadic tourism is to identify the most important strategy for the development of nomadic tourism in Fars province by relying on practical methods and tools. Meanwhile, the SWOT model is one of the most widely used and common tools to identify the optimal strategy for the development of nomadic tourism. With these interpretations, the main questions of the current research are: What are the internal and external factors affecting the development of nomadic tourism in Fars province? What is the most important strategy for the development of nomadic tourism? And what are the most important strategies for the development of nomadic tourism?

Methodology

According to the presented divisions of scientific research, the current research is applied research in terms of its nature and in terms of the method used in it, it is descriptive-analytical research. In order to collect the required information and data, two documentary and survey methods (interview with experts and completing questionnaires among them) have been used. In the part of the survey study, identifying the most important strategy for the development of nomadic tourism in Fars province, the opinions and views of 15 experts, specialists and tourism researchers have been used. The main tool used to collect field data is a questionnaire (researcher-made questionnaire). Excel software and SWOT model have been used to analyze the collected information and identify the most important strategy for the development of nomadic tourism in Fars province.

Results and discussion

The results of examining the internal factors (strengths and weaknesses) affecting the development of nomadic tourism showed that many and diverse factors are involved in the development of nomadic tourism. The results show that among the 27 strengths related to the development of nomadic tourism, five factors (attractiveness of the place of residence (S7), hospitality culture (S5), suitable climate (S4), authentic local customs and traditions (S1) and local knowledge (S25)), respectively, with the final weight of 0.200, 0.194, 0.191, 0.154 and 0.145, the most important factors affecting the development of nomadic tourism in Fars province. Also, the results show that among the 24 weaknesses identified, five factors are weak tourism advertising in mass media (W16), weak public sector investment (W10), and weak tourism advertising in social networks (W17), weak capital and financial foundation. (W2) and low level of awareness of the benefits of tourism (W6) with final weight of 0.248, 0.241, 0.234, 0.231 and 0.224 respectively, are the most important weaknesses of nomadic tourism development in Fars province. The results of the examination of external factors (opportunities and threats) affecting the development of nomadic tourism in Fars province showed that among 17 opportunities for the development

of nomadic tourism, five factors (development of social media activity (O2), increasing development of social networks (O1), low being global competitors (unique nomadic life in Iran) (O15), the increasing tendency of the society to visit local tourism spaces (O12) and the existence of fields related to the tourism sector in Iranian universities (O10)) respectively with a final weight of 325 0.0, 0.310, 0.310, 0.263 and 0.233 are the most important opportunities for tourism development. Also, the results show that among the 17 identified threats regarding nomadic tourism in the study area, five factors (low attention to the development of nomadic tourism (T13), decrease in the number of tourists due to weak economic conditions (T1), low attention to the development of the nomadic community) T15), decrease in government investment (T6) and high inflation (T4)) with final weights of 0.341, 0.331, 0.326, 0.321 and 0.277, respectively, are the most important threats to the development of nomadic tourism in Fars province.

Conclusion

One of the most important and practical scientific measures regarding the development of tourism is to identify the most important strategy by relying on all internal and external factors that are effective and related to nomadic tourism. The nomadic community of Fars province is not exempted from the mentioned rule. Therefore, the main goal of the current research is to identify the most important strategy for the development of nomadic tourism in Fars province. The results of the research showed that among the different strategies derived from the SWAT model, the aggressive strategy has been identified as a priority strategy for the development of nomadic tourism in Fars province. The output of research activities is to provide operational and executive solutions to solve problems and develop all kinds of activities. In this research, operational and executive solutions are presented at the two levels of "trustee institutions and provincial managers" and "nomadic community of Fars province".

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

The authors have participated equally in the preparation of all parts of the article.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

شناسایی مهم‌ترین استراتژی توسعه گردشگری عشایری (مطالعه موردی: استان فارس)

علی شمس‌الدینی^۱ و داود جمینی^{۲*}

۱. دانشیار، گروه جغرافیا، دانشکده هنر و معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

۲. استادیار گروه ژئومورفولوژی، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران.

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۹/۳۰

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۸/۱۳

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۶/۲۹

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۵/۱۵

چکیده

اطلاعات مقاله

جامعه عشایر ایران به واسطه تغییر و تحولات سال‌های اخیر، در زمینه‌های مختلف با چالش‌های نسبتاً جدی مواجه شده، به گونه‌ای که در بعضی از مناطق کشور جمعیت عشایر به شدت در حال کاهش است. در راستای کاهش مشکلات فزاینده جامعه عشایری، از گردشگری به عنوان یک راهبرد جدید در راستای نیل به توسعه پایدار یاد می‌شود. از این رو هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی استراتژی بهینه در راستای توسعه گردشگری عشایر می‌باشد که به صورت مطالعه موردی در استان فارس (دارای بیشترین جمعیت عشایر در ایران) انجام گرفته است. روش حاکم بر این مطالعه، رویکرد توصیفی - تحلیلی و ابزار اصلی برای گردآوری داده‌ها، پرسشنامه محقق ساخته است که توسط ۱۵ نفر از افراد صاحب‌نظر تکمیل شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از مدل SWOT استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد وزن نهایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای شناسایی شده به ترتیب ۳/۰۵۲، ۳/۰۴۹، ۳/۲۵۲ و ۰/۳۴۴ بوده و در مجموع عوامل بیرونی مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر بر عوامل درونی غلبه دارند. نتایج حاصل از شناسایی استراتژی بهینه در راستای توسعه گردشگری عشایر در استان فارس نشان داد استراتژی تهاجمی (SO) به عنوان مناسب‌ترین استراتژی شناسایی شده و برای توسعه گردشگری عشایر، باید تأکید اصلی بر روی نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی باشد.

مقاله پژوهشی

دوره ۵، شماره ۱۷، پاییز ۱۴۰۳

صص ۱۳-۲۷

کلید واژه‌ها: کوچ‌نشینی، گردشگری، گردشگری عشایر، برنامه‌ریزی استراتژیک.

D.Jamini@uok.ac.ir

*نویسنده مسئول:

ارجاع به این مقاله: شمس‌الدینی، علی؛ و جمینی، داود. (۱۴۰۳). شناسایی مهم‌ترین استراتژی توسعه گردشگری عشایری (مطالعه موردی: استان فارس)، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، ۵ (۱۷)، ۱۳-۲۷.

 <https://doi.org/10.30470/jegr.2024.2037659.1207>

2821-2266 © University of Zanjan.

This is an open access article under the CC BY-NC/4.0/License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

مقدمه

کوچ‌نشینانی را می‌توان به عنوان پدیده‌ای ناشی از علل سیاسی و محیطی در نظر گرفت که تا عصر حاضر ادامه یافته و به عنوان یکی جامعه حاشیه‌ای، نقش مهمی را در جوامع یکجانشین ایفا کرده است و برای تأمین نیازهای زندگی خود و جوامع یکجانشین، همواره در حال کوچ بوده‌اند (شکور و همکاران، ۱۳۹۵). جامعه عشایر در ایران به عنوان یک واقعیت اجتماعی، قشری فعال و بخش مهمی از ساختار تاریخی- فرهنگی پیکره اجتماعی ملی کشورمان است (صیدائی، ۱۳۸۸). این بخش از حیات اجتماعی ایران، از توانمندی‌ها و ظرفیت‌های مختلف انسانی، محیطی و اقتصادی برخوردار است و توسعه آن‌ها می‌تواند نقش بسزایی را در روند توسعه ملی به همراه داشته باشد (حجی‌پور، ۱۴۰۰). بر اساس آمار منتشر شده، جامعه عشایری کشورمان ۱۱۱۵۰۴۱ نفر جمعیت (حدود ۱/۴٪ جمعیت کل کشور) دارد (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰) و علی‌رغم اینکه نسبت به جوامع شهری و روستایی، جمعیت ناچیزی دارد اما توانمندی‌های اقتصادی، اجتماعی و نقش دفاعی و مرزداری آن‌ها در کشورمان انکارناپذیر بوده و بدون شک یکی از میراث و سرمایه‌های ارزشمند کشورمان محسوب می‌شوند. در بیان اهمیت جامعه عشایری ذکر این نکته کافی است که علاوه حفاظت و حراست از مرزها، پایبندی به ارزش‌ها و سنت‌های فرهنگی (جمینی و دهقانی، ۱۴۰۲)، سهم این قشر تلاشگر بیش از ۱۰ برابر جمعیت‌شان در نظام تولیدی کشور به ویژه در تولید مواد گوشتی و سایر فرآورده‌های دامی است (صیدائی، ۱۳۸۸). تولید ۲۰٪ از گوشت قرمز، مالکیت ۵۶۰ هزار هکتار از اراضی کشاورزی (آبی و دیم)، تولید ۳۵٪ از صنایع دستی کشور (رضایی، ۱۳۹۸)، پرورش ۶۳ میلیون دام سبک (۲۹٪ دام سبک کشور) تنها بخشی از توانمندی‌های جامعه عشایر است (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰). با این وجود بررسی‌ها حاکی از آن است که تغییر و تحولات مداوم و گستره قرن ۲۱ مانند جهانی شدن، رشد شتابان شهرنشینی، تغییرات اقلیمی و اثرات شدید آن‌ها بر محیط‌زیست و ...، تداوم زندگی جامعه عشایری را با ابهامات زیادی مواجه نموده (Drees et al., 2022)، به گونه‌ای که در حال حاضر جامعه عشایری با چالش‌های متعددی مواجه هستند (صفری علی اکبری، ۱۴۰۰). این محدودیت‌ها و تنگناها را با استناد به ابعاد اصلی و شاخص‌های اصلی توسعه پایدار (صیدایی و همکاران، ۱۳۹۲)، می‌توان در قالب چالش‌های اکولوژیکی، فناوری، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی گروه‌بندی نمود. این چالش‌ها دست‌به‌دست هم داده و شرایطی را فراهم نموده‌اند که تا حد زیادی ظرفیت‌های توسعه جامعه عشایری روند نزولی را طی نماید و در مجموع تغییر و تحولات صورت گرفته بیش از آنکه به سمت توسعه پایدار جامعه عشایری باشد، در جهت فروپاشی و اضمحلال آن‌ها پیش رفته است (کریمیان و همکاران، ۱۳۹۳). با این اوصاف تدوین برنامه‌های کاربردی و اجرایی مناسب و متناسب با ظرفیت‌های جامعه عشایری در راستای حفاظت از این سبک زندگی کهن و ریشه‌دار، ضرورتی انکارناپذیر است و باید مورد توجه ویژه سیاستگذاران و برنامه‌ریزان توسعه در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی قرار گیرد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶).

در راستای حل معضلات و چالش‌های جامعه عشایری و رفع محرومیت از چهره این قشر تلاشگر، یکی از مهم‌ترین راهبردها، توسعه گردشگری در میان جامعه عشایری است (رضایی، ۱۳۹۷). گردشگری در جامعه عشایری با قابلیت‌های متعددی که در دورن آن نهفته است، توانایی رونق اقتصادی و تقویت معیشت جامعه عشایری را دارد (ضیائی و همکاران، ۱۴۰۰). در راستای توسعه گردشگری عشایر، انجام مطالعات دقیق در خصوص جامعه عشایری در راستای تدوین برنامه‌های توسعه‌ای برای این قشر از جامعه، می‌تواند در روند دستیابی به توسعه پایدار کشور و جامعه عشایری مؤثر واقع گردد (آفتاب و همکاران، ۱۳۹۵).

بررسی‌ها نشان می‌دهد بزرگترین جامعه عشایری ایران در استان فارس قرار دارد. سهم جامعه عشایری استان فارس از جمعیت کل استان ۳/۵٪ و از جمعیت عشایر کل کشور، ۱۲/۵٪ است و از نظر تولید و تأثیرگذاری بر اقتصاد استان فارس نقش شایان توجهی را ایفا می‌کند؛ به گونه‌ای که جامعه عشایری استان فارس با پرورش و نگهداری بیش از سه میلیون رأس دام سبک سالانه بیشتر از ۱۶ هزار تن گوشت قرمز (معادل ۳۰٪ گوشت تولیدی استان فارس)، ۵/۶ میلیون تن تولیدات بخش کشاورزی (معادل ۶٪ محصولات کشاورزی استان فارس) و ۵۷ هزار متر انواع دست بافت‌های نفیس (معادل ۴۴٪ صنایع دستی استان) را تولید و به بازار عرضه می‌کند. این موارد

شناسایی مهم‌ترین استراتژی ... / شمس‌الدینی و جمینی

تنها بخشی از توانمندی‌های جامعه عشایر استان هستند. بررسی‌ها حاکی از آن است که طی سال‌های اخیر، استان فارس در معرض تغییرات اقلیم و شرایط نامساعد زیست‌محیطی قرار گرفته است. این اختلال‌های بیرونی اثرگذاری‌های مهمی بر زندگی عشایر استان داشته و باعث تهدید معیشت سنتی آنها شده است. تا آنجا که بسیاری از خانوارهای عشایری کوچنده قادر به امرار معاش بر پایه دامداری سنتی نبوده و ناگزیر مهاجرت نموده و به سمت دیگر فعالیت‌های درآمدزا روی آورده‌اند (غزالی و زیبایی، ۱۴۰۰).

همانطور که عنوان گردید در راستای مدیریت چالش‌های پیش‌روی جامعه عشایر در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی، یکی از مهم‌ترین راهبردها توسعه گردشگری عشایر است و با توجه به ماهیت چندبعدی و کاربردی توسعه صنعت گردشگری در توسعه پایدار جوامع میزبان (در این مطالعه جامعه عشایر استان فارس)، توسعه گردشگری عشایر می‌تواند راهبردی مؤثر برای توسعه پایدار جامعه عشایر و به تبع آن توسعه استان فارس باشد. به تبعیت از ارکان اصلی توسعه پایدار، توسعه گردشگری عشایر نیز از یک طرف حامل ظرفیت‌های متعدد (قوت‌ها و فرصت‌ها) و از طرف دیگر با چالش‌های مختلفی (نقاط ضعف و تهدیدها) مواجه است که متناسب با شرایط زمانی، مکانی و تنوع جغرافیایی حاکم بر کشورمان از جمله استان فارس، دارای تشابهات و تفاوت‌های محسوسی با دیگر مناطق است. در این میان یکی از مهم‌ترین اقدامات مدیریتی جهت توسعه گردشگری عشایر، شناسایی مهم‌ترین استراتژی توسعه گردشگری عشایر در استان فارس با اتکا به روش‌ها و ابزارهای کاربردی است. در این میان مدل SWOT یکی از کاربردی‌ترین و متداول‌ترین ابزارها جهت شناسایی استراتژی بهینه جهت توسعه گردشگری عشایر است. از آنجایی که مدل SWOT حاوی چهار استراتژی گوناگون (تهاجمی، تنوع، محافظه‌کارانه و تدافعی) است، شناسایی مهم‌ترین و مناسب‌ترین استراتژی در میان آن‌ها می‌تواند در تدوین سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های توسعه گردشگری عشایر نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا نماید. با این تفاسیر سؤال اصلی پژوهش حاضر عبارت‌اند از: عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر در استان فارس کدامند؟ مهم‌ترین استراتژی جهت توسعه گردشگری عشایر کدام است؟ و مهم‌ترین راهکارها جهت توسعه گردشگری عشایر کدامند؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

شیوه زندگی عشایری توأم با کوچندگی یکی از اولین شکل‌های حیات اجتماعی است که با پشت سر گذاشتن سلسله فراز و فرودهای تاریخی تا به امروز استمرار یافته است. همزیستی و تعامل با محیط‌زیست و کوشش مداوم برای انطباق و سازگاری این شیوه زندگی با شرایط و مقتضیات اقلیمی-جغرافیایی هر منطقه باعث شده که در بین گروه‌های عشایری، زندگی و معیشت، نظام کوچ و استقرار و بهره‌برداری از منابع محیطی اشکال مختلف به خود بگیرد (رضایی، ۱۳۹۸). در میان کشورهای مختلف جهان، ایران سرزمینی است که در آن زندگی کوچ‌نشین و دامداری سنتی، قدمت دیرینه دارد. جامعه عشایری ایران به عنوان یکی از ارکان اصلی جوامع مستقر در ایران (شهری، روستایی و عشایری) با جمعیتی کمتر از ۲٪ جمعیت کل کشور از نظر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دارای نقش‌های مهمی در کشور می‌باشد (شکور و همکاران، ۱۳۹۵). با توجه به تعاریف ارائه شده رسمی در ایران، عشایر کوچنده به افرادی گفته می‌شود که سه ویژگی زیر را به صورت توأم داشته باشد: ساخت اجتماعی قبیله‌ای، اتکای معاش به دامداری و شیوه زندگی مبتنی بر کوچ (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰).

علی‌رغم جایگاه اقتصادی و اجتماعی انکارناپذیر و تاریخی جامعه عشایر در تغییر و تحولات مختلف کشورمان، به واسطه شرایط به وجود آمده در سطح بین‌المللی و ملی، در حال حاضر نواحی عشایری عموماً با مشخصه‌هایی نظیر سطح درآمد پائین، عدم اشتغال به فعالیت‌های متنوع اقتصادی، توسعه ناچیز زیرساخت‌ها، کاهش جمعیت، کاهش نیروی کار فعال و ... شناخته می‌شوند (نعمتی و همکاران، ۱۴۰۰). در این میان ترویج و توسعه گردشگری راهبرد مناسبی برای رفع بسیاری از این مسائل و چالش‌ها در جوامع عشایری می‌باشد؛ چرا که با ترویج و توسعه گردشگری عشایری، وضعیت زندگی مردم عشایر بهبود می‌یابد و ضمن حفظ فرهنگ اصیل و صنایع دستی نفیس‌شان، دیگر نیازی ندارند برای امرار معاش و یافتن شغل به شهرها مهاجرت کنند و از یک سو موجب افزایش

جمعیت شهرها شوند و از دیگر سو، به دلیل اختلاف فرهنگی، مشکلات فراوانی هم برای مردم شهر و هم برای مهاجران ایجاد شود (میرواحدی و اسفندیاری بیات، ۱۳۹۵). گردشگری به عنوان راهبردی برای توسعه مناطق عشایری، تفکری نسبتاً جدید است که سیاستگذاران و برنامه‌ریزان با هدف توسعه پایدار جوامع عشایری به اهمیت آن پی برده‌اند. از نظر آن‌ها از با استفاده از جذب گردشگر مخصوصاً گردشگران بین‌المللی و توسعه گردشگری عشایر می‌توان در راستای توسعه متوازن منطقه‌ای، ایجاد درآمد، اشتغال و ... اقدامات مؤثری را انجام داد (نعمتی و همکاران، ۱۴۰۰).

گردشگری عشایری به عنوان یکی از جدیدترین زیرشاخه‌های گردشگری در ایران (زارعی و همکاران، ۱۳۹۷) سفری است مسئولانه به محیط طبیعی که حافظ محیط‌زیست بوده و باعث بهبود کیفیت زندگی بهره‌برداران می‌شود و حداقل آسیب را به مراتع و فرهنگ منطقه وارد می‌کند (انصاری و همکاران، ۱۳۹۸). گردشگری عشایری ضمن فراهم نمودن فرصت‌های جدید شغلی برای جامعه محلی، با فراهم نمودن زمینه تولید و عرضه صنایع دستی و تولیدات جامعه عشایری، در توانمندسازی زنان به عنوان بخش کلیدی جامعه عشایر مؤثر است (میرواحدی و اسفندیاری بیات، ۱۳۹۵). در برنامه‌ریزی راهبردی توسعه پایدار گردشگری عشایری با رویکرد آمایش سرزمین، شناسایی، تحلیل و امکان‌سنجی استعدادهای و توان‌های بالقوه و بالفعل مناطق عشایری، گام نخست و اما مهم‌ترین اقدام برای توسعه گردشگری عشایری است (شهادی و همکاران، ۱۳۹۸). بررسی‌ها نشان می‌دهد در خصوص موضوع مورد بررسی مطالعات متعددی انجام گرفته که در ادامه به نتایج چند مطالعه مهم اشاره خواهد شد.

بیلاق چغاخور و محمودی (۱۳۹۱) در پژوهشی با هدف راهبردهای توسعه جامعه عشایری استان خوزستان با استفاده از مدل SWOT نشان داده‌اند که ایجاد اشتغال پایدار و افزایش درآمد خانوارهای عشایری، ساماندهی و تجمیع مراکز جمعیتی عشایر، ارتقاء سطح خدمات‌رسانی در راستای تولید و بهینه‌سازی کوچ، توسعه و بهره‌گیری از فعالیت‌های مطالعاتی و تحقیقاتی، ارتقاء سطح بهره‌وری عوامل تولید و حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری از منابع طبیعی، هفت راهبرد مؤثر در توسعه جامعه عشایری هستند.

نتایج پژوهش قنبری و همکاران (۱۳۹۳) که با هدف بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری عشایری در میان ایل بختیاری با استفاده از مدل SWOT انجام شد، نشان داد محققان بر اساس راهبردهای چهارگانه مدل سوات، اقدام به ارائه راهکارهای توسعه گردشگری عشایری نموده‌اند که در میان آن‌ها دو راهکار تهیه طرح‌های جامع گردشگری عشایری با تأکید بر بازشناسی زمینه طبیعی و ژئومورفولوژیک و همچنین واگذاری مدیریت گردشگری به ایل بختیاری از اهمیت بیشتری برخوردار بوده‌اند. نتایج پژوهش میرواحدی و اسفندیاری بیات (۱۳۹۵) در خصوص بررسی پتانسیل کارآفرینی گردشگری فرهنگی در جامعه عشایر قشقایی ایران نشان داد تمام اجزای زندگی عشایری اعم از سیاه چادر، طبیعت، اقلیم، آداب و رسوم، غذا، گویش و لهجه، موسیقی و ادبیات مردمی، صنایع دستی، نحوه کوچ، پوشاک، رقص، جشن‌ها و مراسم خاص عشایر، ورزش و بازی‌های بومی محلی و ...، استعدادها و پتانسیل‌های مهمی برای توسعه کارآفرینی و توسعه گردشگری عشایری هستند. راشدنسب و احمدوند (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای اقدام به تبیین راهبردهای بهبود معیشت عشایر در شهرستان گچساران با استفاده از مدل SWOT نموده‌اند. نتایج این مطالعه نشان داد با توجه به توان و استعدادهای جامعه عشایر منطقه راهبرد تدافعی در راستای بهبود معیشت عشایر در اولویت قرار دارد. شهادی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود به امکان‌سنجی و مکان‌یابی مناطق مستعد احداث اکوکمپ‌های عشایری در دهستان وردشت شهرستان سمیرم با استفاده از مدل‌های SWOT، AHP و نرم‌افزار GIS پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان داد چشم‌انداز طبیعی، آب‌وهوای مناسب، محیط آرام و دور از هیاهوی شهرها، حیات وحش منحصر به فرد منطقه، وجود سد قره قاچ، وجود تالاب طبیعی خان وردشت، چشمه شاه‌آلمالوق، غار شاه‌آباد، وجود آداب و رسوم و فرهنگ سنتی و محلی، وجود صنایع دستی و محصولات محلی، استعداد لازم جهت سرمایه‌گذاری در بخش بوم‌گردی، تنوع محصولات دامی و غذایی محلی، اثرات مثبت گردشگری در توسعه منطقه و اعتقاد مسئولین به درآمدزایی گردشگری جامعه عشایری، مهم‌ترین استعدادهای منطقه برای احداث اکوکمپ عشایری هستند. نتایج پژوهش نعمتی و همکاران

شناسایی مهم‌ترین استراتژی ... / شمس‌الدینی و جمینی

(۱۴۰۰) که با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر شاهسون نشان داد سرمایه اجتماعی، کنشگری دولت، توان محیطی، سرمایه فرهنگی و نمادین، توان اقتصادی، امکانات و زیرساخت‌ها و توانمندسازی جامعه عشایری دارای تأثیر مثبت و موانع فرهنگی، موانع اجتماعی، موانع زیست‌محیطی، موانع شناختی-دانشی و بی‌توجهی به عشایر، دارای تأثیر منفی بر توسعه گردشگری عشایری هستند. خالقی (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای اقدام به شناسایی پیشران‌های کلیدی توسعه گردشگری عشایری با تأکید بر جشنواره منطقه عشایری قره‌قیه آذربایجان شرقی نموده است. نتایج پژوهش نشان داد سوارکاری بانوان به عنوان قهرمان رقابت‌های سوارکاری جشنواره، نوستالژی به عنوان یک ساختار نظری برای توصیف دل‌تنگی، اصالت درک شده و مشارکت و بهره‌گیری مناسب از ظرفیت نهادهای عمومی غیردولتی از مهم‌ترین پیشران‌های کلیدی توسعه گردشگری عشایری هستند. نتایج پژوهش بسته‌نگار و آذربید (۱۴۰۳) با هدف شناسایی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری خلاق در زندگی جامعه عشایر از دیدگاه دو جامعه میهمان و میزبان در ایل بختیاری واقع در استان خوزستان نشان داد از دیدگاه جامعه میزبان به ترتیب صنایع دستی، غذا و آشپزی، موسیقی، آداب و رسوم، معماری کوچ و ادبیات و از دیدگاه جامعه میهمان به ترتیب صنایع دستی، موسیقی، غذا و آشپزی، معماری کوچ، آداب و رسوم و ادبیات، مهم‌ترین جاذبه‌های گردشگری عشایر هستند.

سانجمی‌اتاوا^۱ و همکاران (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای در خصوص توسعه گردشگری در بخش‌های مختلف کشور مغولستان از جمله جامعه عشایر با استفاده از مدل SWOT نشان داد در این مطالعه ضمن شناسایی عوامل دورنی و بیرونی مؤثر بر توسعه گردشگری، استراتژی‌های مختلفی در قالب استراتژی‌های تهاجمی (SO)، محافظه‌کارانه (WO)، تنوع (ST) و تدافعی (WT) ارائه شده است. نتایج پژوهش پاکراه^۲ و همکاران (۲۰۲۰) با هدف بررسی و تعیین بهترین راهبرد توسعه پایدار مناطق عشایری ایران با استفاده از مدل SWOT نشان داد مناطق عشایری دارای نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای متعددی هستند و استراتژی تهاجمی (SO) مناسب‌ترین راهبرد توسعه پایدار مناطق عشایری ایران است. نتایج مطالعه نعمتی^۳ و همکاران (۲۰۲۳) با هدف شناسایی عوامل تعیین‌کننده توسعه آینده گردشگری عشایری که به صورت مطالعه موردی در خصوص عشایر شاهسون در ایران انجام گرفت، نشان داد سرمایه اجتماعی، فعالیت بخش دولتی، در دسترس بودن زیرساخت‌ها، قابلیت محیطی، قابلیت اقتصادی، سرمایه فرهنگی و توانمندسازی جامعه عشایری، مهم‌ترین عوامل پیش‌برنده و پنج عامل دموگرافیک، محیطی، نهادی، دانش و موانع فرهنگی، مهم‌ترین عوامل بازدارنده توسعه گردشگری عشایر هستند.

مرور مبنای نظری و ادبیات پژوهش نشان می‌دهد علی‌رغم چالش‌های پیش‌روی جامعه عشایر و محرومیت‌ها و محدودیت‌های آن‌ها از یک طرف و از طرف دیگر تأکید بر توسعه گردشگری به عنوان یک استراتژی کارآمد برای توسعه جامعه عشایر، مطالعات محدودی در خصوص گردشگری عشایر به ویژه در زمینه شناسایی استراتژی بهینه جهت توسعه گردشگری عشایر انجام گرفته است. با این اوصاف پژوهش حاضر به لحاظ موضوع مورد بررسی تا حد زیادی دارای نوآوری است.

روش پژوهش

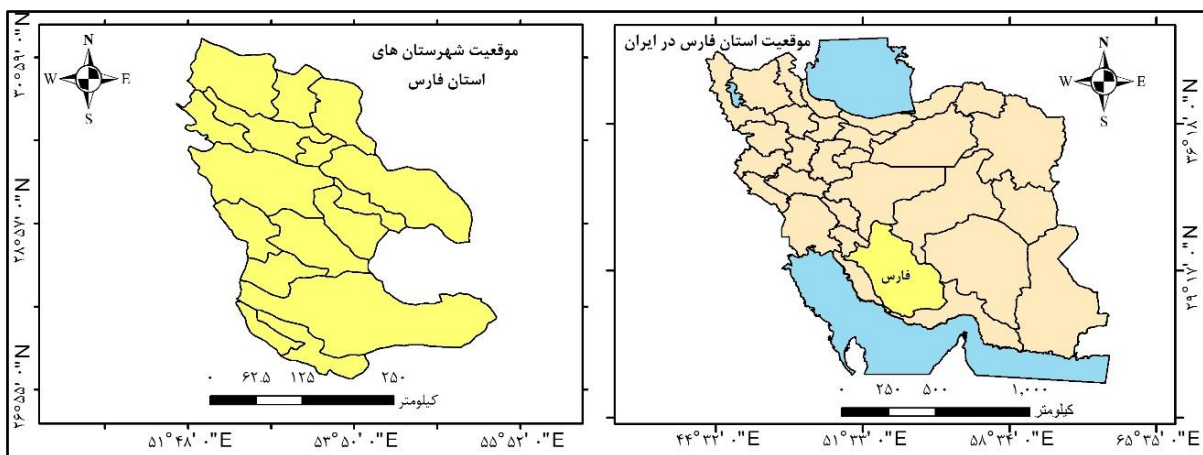
با توجه به تقسیم‌بندی‌های ارائه شده از پژوهش‌های علمی، پژوهش حاضر از نظر ماهیت یک پژوهش کاربردی و به لحاظ روش مورد استفاده در آن، یک پژوهش توصیفی-تحلیلی است. برای گردآوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز، از دو روش اسنادی و پیمایشی (مصاحبه با کارشناسان و تکمیل پرسشنامه در میان آن‌ها) استفاده شده است. در بخش مطالعه پیمایشی، شناسایی مهم‌ترین استراتژی توسعه گردشگری عشایری در استان فارس، از نظرات و دیدگاه‌های ۱۵ نفر از کارشناسان، متخصصان و محققان گردشگری استفاده شده است. ابزار اصلی مورد استفاده برای جمع‌آوری داده‌های میدانی، پرسشنامه محقق ساخته است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع

1. Sanjmyatav
2. Pakrah
3. Nemati

آوری شده و شناسایی مهم‌ترین استراتژی توسعه گردشگری عشایری در استان فارس از نرم‌افزار Excel و مدل SWOT استفاده گردید. مدل SWOT، در فرآیند برنامه‌ریزی استراتژیک یکی از کاربردی‌ترین مدل‌ها است (Lee et al., 2009). SWOT ترکیبی از مفاهیم قوت‌ها (S)^۱، ضعف‌ها (W)^۲، فرصت‌ها (O)^۳ و تهدیدها (T)^۴ است و ابزاری مهم و کاربردی برای تحلیل سیستماتیک عوامل داخلی و خارجی یک سازمان (Yüksel & Dagdeviren, 2007) و یا یک موضوع است. به صورت خلاصه از طریق این مدل سعی می‌گردد نقاط ضعف شناسایی شده به نقاط قوت تبدیل شوند و همچنین ضعف‌های داخلی و تهدیدهای خارجی به حداقل ممکن کاهش یابند و در نهایت از فرصت‌های شناسایی شده، حداکثر استفاده به عمل آید (Arslan & Er, 2008). به صورت خلاصه فرایند انجام پژوهش به این صورت بوده که بعد از مطالعات اولیه در خصوص موضوع مورد بررسی، یک لیست اولیه از عوامل درونی (نقاط قوت و ضعف) و بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) مؤثر و مرتبط با توسعه گردشگری عشایر تهیه گردید و در اختیار کارشناسان، متخصصان و محققان گردشگری قرار گرفت و پس از اصلاح و تغییراتی در آن‌ها، لیست مذکور نهایی گردید و در ادامه در میان ۱۵ نفر از کارشناسان، متخصصان و محققان گردشگری توزیع و تکمیل گردید. در ادامه متناسب با مراحل مختلف پردازش داده‌ها در مدل SWOT، ضریب اولیه و ثانویه، رتبه و وزن نهایی عوامل محاسبه و متناسب با نتایج حاصل شده، استراتژی بهینه جهت توسعه گردشگری عشایر شناسایی و متناسب با استراتژی منتخب، راهکارهای عملیاتی در راستای توسعه گردشگری عشایر در استان فارس ارائه شده است.

منطقه مورد مطالعه

استان فارس با دارا بودن تنوع اقلیمی گرمسیری و سردسیری، موجب سازگاری و شکل‌گیری بزرگترین جامعه عشایری کشور در این استان شده، به طوری که از ۸/۵ میلیون هکتار عرصه‌های قابل تعریف استان، حدود ۵/۷ میلیون هکتار آن (حدود ۶۷٪) قلمرو زیست عشایر محسوب می‌گردد (شکل ۱). بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ از جمعیت ۴۸۵۱۲۷۴ نفری استان فارس، جامعه‌ی عشایر حدود ۳٪ از جمعیت استان و ۱۲/۵٪ جمعیت عشایر کل کشور را در اختیار دارد و به عنوان جامعه سوم استان و قطب عشایری کشور به شمار می‌رود. وجود چشم‌اندازهای بکر طبیعی، وجود ۱۲۴۰ استقرارگاه عشایری، ایل‌راه‌های عشایری، تولیدات گوشتی، فرآورده‌های لبنی ارگانیک، تولید صنایع دستی، آداب و رسوم غنی، موسیقی اصیل، فرهنگ میهمان‌نوازی و ...، دست به دست هم داده‌اند که جامعه عشایری استان فارس از ظرفیت بالایی جهت جذب گردشگر برخوردار باشد.

شکل ۱. نمایش موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

1. Strengths
2. Weaknesses
3. Opportunities
4. Threats

یافته‌ها و بحث

همانطور که عنوان گردید در راستای شناسایی مهم‌ترین استراتژی توسعه گردشگری عشایری در استان فارس از مدل SWOT استفاده شد. نتایج حاصل از بررسی عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) مؤثر بر توسعه گردشگری عشایری نشان می‌دهد (جدول ۱) عوامل متعدد و متنوعی در توسعه گردشگری عشایر دخیل هستند. نتایج نشان می‌دهد در میان ۲۷ نقطه قوت مرتبط با توسعه گردشگری عشایر، پنج عامل جذابیت محل اسکان (S7)، فرهنگ مهمان‌نوازی (S5)، آب‌وهوای مناسب (S4)، آداب و رسوم بومی اصیل (S1) و دانش بومی (S25)، به ترتیب با وزن نهایی ۰/۲۰۰، ۰/۱۹۴، ۰/۱۹۱، ۰/۱۵۴ و ۰/۱۴۵ مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر در استان فارس هستند. همچنین نتایج نشان می‌دهد در میان ۲۴ نقطه ضعف شناسایی شده (جدول ۲) پنج عامل تبلیغات ضعیف گردشگری در رسانه‌های جمعی (W16)، سرمایه‌گذاری ضعیف بخش دولتی (W10)، تبلیغات ضعیف گردشگری در شبکه‌های اجتماعی (W17)، ضعف سرمایه و بنیه مالی (W2) و سطح آگاهی پایین از مزایای گردشگری (W6) به ترتیب با وزن نهایی ۰/۲۴۸، ۰/۲۴۱، ۰/۲۳۴، ۰/۲۳۱ و ۰/۲۲۴ مهم‌ترین نقاط ضعف توسعه گردشگری عشایر در استان فارس هستند.

جدول ۱. بررسی وضعیت عوامل درونی (نقاط قوت) مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر در استان فارس

وزن نهایی	رتبه	ضرب ثابویه	ضرب اولیه	نقاط قوت
۰/۱۵۴	۳	۰/۰۵۱	۷۳	S1 = آداب و رسوم بومی اصیل
۰/۰۷۷	۲	۰/۰۳۹	۵۵	S2 = موسیقی سنتی
۰/۱۱۲	۳	۰/۰۳۷	۵۳	S3 = پوشاک سنتی
۰/۱۹۱	۴	۰/۰۴۸	۶۸	S4 = آب‌وهوای مناسب
۰/۱۹۴	۴	۰/۰۴۸	۶۹	S5 = فرهنگ مهمان‌نوازی
۰/۰۹۱	۳	۰/۰۳۰	۴۳	S6 = سبک زندگی سنتی
۰/۲۰۰	۴	۰/۰۵۰	۷۱	S7 = جذابیت محل اسکان
۰/۱۳۹	۳	۰/۰۴۶	۶۶	S8 = چشم‌انداز زیبا
۰/۱۱۰	۳	۰/۰۳۷	۵۲	S9 = گیاهان دارویی
۰/۱۰۸	۳	۰/۰۳۶	۵۱	S10 = تنوع قومی و فرهنگی
۰/۰۶۲	۲	۰/۰۳۱	۴۴	S11 = منابع آب سطحی
۰/۱۴۱	۴	۰/۰۳۵	۵۰	S12 = فعال بودن اقامتگاه‌های بومگردی
۰/۰۸۲	۳	۰/۰۲۷	۳۹	S13 = بازدید گردشگران از مناطق عشایری
۰/۰۸۶	۳	۰/۰۲۹	۴۱	S14 = صنایع دستی محلی
۰/۰۶۵	۳	۰/۰۲۲	۳۱	S15 = گرایش مدیران استانی به توسعه گردشگری عشایر
۰/۰۸۰	۳	۰/۰۲۷	۳۸	S16 = تنوع تولیدات دامی
۰/۱۱۴	۳	۰/۰۳۸	۵۴	S17 = جذابیت ایل‌راه‌ها
۰/۱۱۴	۳	۰/۰۳۸	۵۴	S18 = غذای محلی و سنتی
۰/۱۱۲	۳	۰/۰۳۷	۵۳	S19 = مراتع انبوه
۰/۱۲۰	۳	۰/۰۴۰	۵۷	S20 = سرمایه اجتماعی بالا
۰/۱۱۲	۳	۰/۰۳۷	۵۳	S21 = تولیدات دامی ارگانیک
۰/۱۰۸	۳	۰/۰۳۶	۵۱	S22 = جذابیت سبک زندگی
۰/۰۵۲	۲	۰/۰۲۶	۳۷	S23 = تقویت حس نشاط و آسایش خاطر
۰/۰۶۷	۲	۰/۰۳۴	۴۸	S24 = کم توقع بودن عشایر
۰/۱۴۵	۳	۰/۰۴۸	۶۹	S25 = دانش بومی
۰/۱۱۰	۳	۰/۰۳۷	۵۲	S26 = تنوع گونه‌های جانوری
۰/۱۰۸	۳	۰/۰۳۶	۵۱	S27 = بالا بودن کیفیت محیط زیست
۳/۰۵۲	-	۱	۱۴۲۳	مجموع

جدول ۲. بررسی وضعیت عوامل درونی (نقاط ضعف) مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر در استان فارس

وزن نهایی	رتبه	ضریب ثانویه	ضریب اولیه	نقاط ضعف
۰/۲۰۶	۴	۰/۰۵۱	۵۸	W ₁ = قدرت چانه‌زنی پایین
۰/۲۳۱	۴	۰/۰۵۸	۶۵	W ₂ = ضعف سرمایه و بنیه مالی
۰/۰۶۴	۲	۰/۰۳۲	۳۶	W ₃ = ضعف امکانات بهداشتی
۰/۰۸۷	۲	۰/۰۴۳	۴۹	W ₄ = سطح پایین تحصیلات
۰/۰۶۶	۲	۰/۰۳۳	۳۷	W ₅ = ضعف دسترسی به اینترنت
۰/۲۲۴	۴	۰/۰۵۶	۶۳	W ₆ = سطح آگاهی پایین از مزایای گردشگری
۰/۰۵۹	۲	۰/۰۲۹	۳۳	W ₇ = محدودیت‌های فرهنگی و اجتماعی
۰/۱۱۴	۳	۰/۰۳۸	۴۳	W ₈ = مشکلات و مخاطرات زیست‌محیطی مانند خشکسالی و ...
۰/۱۰۹	۳	۰/۰۳۶	۴۱	W ₉ = فقدان طرح جامع توسعه گردشگری عشایر در استان
۰/۲۴۱	۴	۰/۰۶۰	۶۸	W ₁₀ = سرمایه‌گذاری ضعیف بخش دولتی
۰/۱۳۰	۳	۰/۰۴۳	۴۹	W ₁₁ = سرمایه‌گذاری ضعیف بخش خصوصی
۰/۱۲۵	۳	۰/۰۴۲	۴۷	W ₁₂ = چالش‌های ناشی از دسترسی به اعتبارات بانکی
۰/۰۹۱	۲	۰/۰۴۵	۵۱	W ₁₃ = راه‌اندازی اندک تورهای گردشگری عشایر
۰/۱۶۲	۳	۰/۰۵۴	۶۱	W ₁₄ = کمبود متخصصان توسعه گردشگری عشایر
۰/۱۲۸	۳	۰/۰۴۳	۴۸	W ₁₅ = ارتباط ضعیف میان جامعه عشایر و جامعه دانشگاهی
۰/۲۴۸	۴	۰/۰۶۲	۷۰	W ₁₆ = تبلیغات ضعیف گردشگری در رسانه‌های جمعی
۰/۲۳۴	۴	۰/۰۵۹	۶۶	W ₁₇ = تبلیغات ضعیف گردشگری در شبکه‌های اجتماعی
۰/۱۱۲	۳	۰/۰۳۷	۴۲	W ₁₈ = هزینه بالای راه‌اندازی اقامتگاه بومگردی
۰/۰۹۸	۳	۰/۰۳۳	۳۷	W ₁₉ = دشواری اخذ مجوز
۰/۰۶۰	۲	۰/۰۳۰	۳۴	W ₂₀ = کاهش تدریجی جمعیت عشایر
۰/۰۵۱	۲	۰/۰۲۶	۲۹	W ₂₁ = فاصله گرفتن تدریجی از شیوه‌های سنتی سکونت
۰/۰۵۰	۲	۰/۰۲۵	۲۸	W ₂₂ = فاصله گرفتن تدریجی جامعه عشایری از آداب و رسوم محلی
۰/۰۶۷	۲	۰/۰۳۴	۳۸	W ₂₃ = تضعیف تدریجی دانش بومی
۰/۰۹۱	۳	۰/۰۳۰	۳۴	W ₂₄ = دشواری دسترسی به سایت‌های گردشگری عشایر
۳/۰۴۹	-	۱	۱۱۲۷	مجموع

نتایج حاصل از بررسی عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر در استان فارس نشان می‌دهد (جدول ۳ و ۴) در میان ۱۷ فرصت توسعه گردشگری عشایر، پنج عامل توسعه فعالیت رسانه‌های جمعی (O2)، توسعه فزاینده شبکه‌های اجتماعی (O1)، کم بودن رقبای جهانی (زندگی عشایری منحصر به فرد در ایران) (O15)، گرایش فزاینده جامعه به بازدیدهای فضاهای بومی گردشگری (O12) و وجود رشته‌های مرتبط با بخش گردشگری در دانشگاه‌های ایران (O10) به ترتیب با وزن نهایی ۰/۳۲۵، ۰/۳۱۰، ۰/۳۱۰، ۰/۲۶۳ و ۰/۲۳۳، مهم‌ترین فرصت‌های توسعه گردشگری هستند. همچنین نتایج نشان می‌دهد در میان ۱۷ تهدید شناسایی در خصوص گردشگری عشایر در محدوده مورد مطالعه پنج عامل کم‌توجهی به توسعه گردشگری عشایر (T13)، کاهش تعداد گردشگران به علت ضعف شرایط اقتصادی (T1)، کم‌توجهی به توسعه جامعه عشایر (T15)، کاهش میزان سرمایه‌گذاری دولت (T6) و تورم بالا (T4) به ترتیب با وزن نهایی ۰/۳۴۱، ۰/۳۳۱، ۰/۳۲۶، ۰/۳۲۱ و ۰/۲۷۷، مهم‌ترین تهدیدهای توسعه گردشگری عشایر در استان فارس هستند.

جدول ۳. بررسی وضعیت عوامل بیرونی (فرصت‌ها) مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر در استان فارس

وزن نهایی	رتبه	ضریب ثانویه	ضریب اولیه	فرصت‌ها
۰/۳۱۰	۴	۰/۰۷۸	۶۵	O ₁ = توسعه فزاینده شبکه‌های اجتماعی
۰/۳۲۵	۴	۰/۰۸۱	۶۸	O ₂ = توسعه فعالیت رسانه‌های جمعی
۰/۰۸۸	۲	۰/۰۴۴	۳۷	O ₃ = تأکید اسناد بالادستی بر توسعه گردشگری عشایر

فرصت‌ها	ضریب اولیه	ضریب ثانویه	رتبه	وزن نهایی
O ₄ = تأکید مدیران و مسئولان ملی و منطقه‌ای بر توسعه گردشگری	۴۰	۰/۰۴۸	۳	۰/۱۴۳
O ₅ = وجود آژانس‌های مسافرتی مخصوص تورهای داخلی در سطح ملی	۴۱	۰/۰۴۹	۳	۰/۱۴۷
O ₆ = ظرفیت بالای رقابت‌پذیری گردشگری کشور ایران نسبت به رقبای منطقه‌ای	۴۱	۰/۰۴۹	۲	۰/۰۹۸
O ₇ = افزایش تمایل به سرمایه‌گذاری در روستاها توسط بخش خصوصی	۴۵	۰/۰۵۴	۳	۰/۱۶۱
O ₈ = هم‌مرز بودن با کشورهای حوزه خلیج فارس و فراهم بودن همکاری‌های بین‌المللی در خصوص گردشگری	۶۴	۰/۰۷۶	۳	۰/۲۲۹
O ₉ = وجود متخصصان و برنامه‌ریزان کارآمد در حوزه گردشگری در سطح ملی	۵۶	۰/۰۶۷	۳	۰/۲۰۰
O ₁₀ = وجود رشته‌های مرتبط با بخش گردشگری در دانشگاه‌های ایران	۶۵	۰/۰۷۸	۳	۰/۲۳۳
O ₁₁ = توسعه حمل و نقل به ویژه حمل و نقل زمینی و هوایی	۴۱	۰/۰۴۹	۳	۰/۱۴۷
O ₁₂ = گرایش فزاینده جامعه به بازدیدهای فضاهای بومی گردشگری	۵۵	۰/۰۶۶	۴	۰/۲۶۳
O ₁₃ = تمایل گردشگران خارجی به بازدید از مناطق عشایری	۵۶	۰/۰۶۷	۳	۰/۲۰۰
O ₁₄ = وجود بازارهای خارجی جهت خرید صنایع‌دستی عشایر مانند گلیم و فرش	۴۱	۰/۰۴۹	۳	۰/۱۴۷
O ₁₅ = کم بودن رقبای جهانی (زندگی عشایری منحصر به فرد در ایران)	۶۵	۰/۰۷۸	۴	۰/۳۱۰
O ₁₆ = بهبود فرایند اخذ ویزا برای افراد خارجی	۳۵	۰/۰۴۲	۳	۰/۱۲۵
O ₁₇ = وجود دانشجویان ایرانی ساکن خارج از کشور جهت معرفی جذابیت‌های گردشگری در ایران	۳۵	۰/۰۴۲	۳	۰/۱۲۵
مجموع	۸۵۰	۱	-	۳/۲۵۲

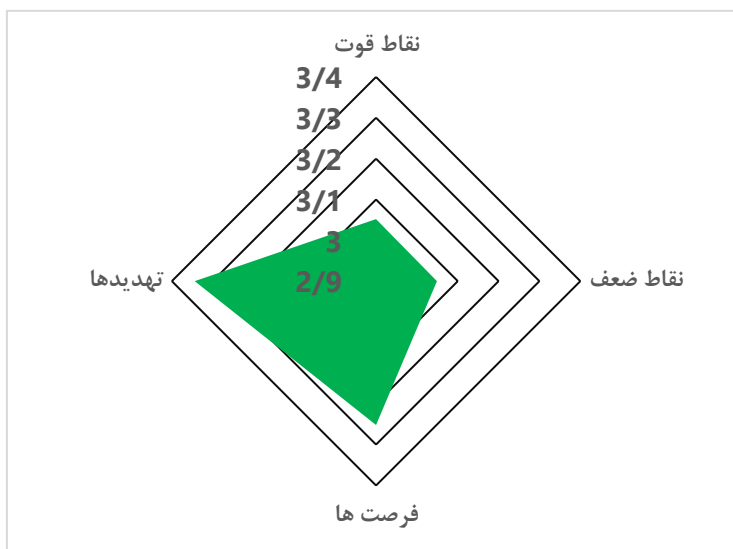
جدول ۴. بررسی وضعیت عوامل بیرونی (تهدیدها) مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر در استان فارس

تهدیدها	ضریب اولیه	ضریب ثانویه	رتبه	وزن نهایی
T ₁ = کاهش تعداد گردشگران به علت ضعف شرایط اقتصادی	۶۷	۰/۰۸۳	۴	۰/۳۳۱
T ₂ = کاهش قدرت خرید گردشگران	۵۳	۰/۰۶۵	۴	۰/۲۶۲
T ₃ = خشکسالی	۳۶	۰/۰۴۴	۳	۰/۱۳۳
T ₄ = تورم بالا	۵۶	۰/۰۶۹	۴	۰/۲۷۷
T ₅ = تحریم‌های اعمال شده	۴۳	۰/۰۵۳	۳	۰/۱۵۹
T ₆ = کاهش میزان سرمایه‌گذاری دولت	۶۵	۰/۰۸۰	۴	۰/۳۲۱
T ₇ = شیوع بیماری‌های همه‌گیر	۳۴	۰/۰۴۲	۲	۰/۰۸۴
T ₈ = ناامنی منطقه‌ای	۲۸	۰/۰۳۵	۲	۰/۰۶۹
T ₉ = رقابت شدید میان مقاصد گردشگری	۲۷	۰/۰۳۳	۲	۰/۰۶۷
T ₁₀ = بروکراسی شدید اداری	۴۹	۰/۰۶۰	۳	۰/۱۸۱
T ₁₁ = محدودیت‌های ناشی از قوانین و مقررات	۴۹	۰/۰۶۰	۳	۰/۱۸۱
T ₁₂ = روند کند حمایت دولت از گردشگری	۵۴	۰/۰۶۷	۴	۰/۲۶۷
T ₁₃ = کم‌توجهی به توسعه گردشگری عشایر	۶۹	۰/۰۸۵	۴	۰/۳۴۱
T ₁₄ = وابستگی اقتصاد کشور به درآمدهای نفتی	۵۲	۰/۰۶۴	۳	۰/۱۹۳
T ₁₅ = کم‌توجهی به توسعه جامعه عشایر	۶۶	۰/۰۸۱	۴	۰/۳۲۶
T ₁₆ = فصلی بودن فعالیت‌های گردشگری	۳۵	۰/۰۴۲	۲	۰/۰۸۶
T ₁₇ = مشکلات مربوط به اخذ ویزا برای گردشگران خارجی	۲۷	۰/۰۳۳	۲	۰/۰۶۷
مجموع	۸۱۰	۱	-	۳/۳۴۴

برای بررسی وضعیت کلی عوامل درونی (نقاط قوت و ضعف) و بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) توسعه گردشگری عشایر در استان فارس، ضریب نهایی هر یک از بخش‌های مذکور محاسبه و ضمن ترسیم نمودار تارنکبوتی، عوامل چهارگانه مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر با هم مقایسه شده‌اند (جدول ۵ و شکل ۲). یافته‌های حاصل نشان می‌دهد با توجه بیشتر بودن ضریب نهایی تهدیدها و فرصت‌های توسعه گردشگری عشایر، کشیدگی نمودار به سمت عوامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر است. در واقع نتایج گویای این مطلب است که در راستای توسعه گردشگری عشایر در محدوده مورد مطالعه، فرصت‌ها و تهدیدهای گردشگری عشایر بر عوامل درونی غلبه دارند و لازم است با بهره‌گیری از فرصت‌های توسعه گردشگری عشایر، تهدیدهای آن را تا حد امکان مرتفع

جدول ۵. امتیاز نهایی عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر

عوامل درونی و بیرونی	ضریب نهایی
نقاط قوت	۳/۰۵۲
نقاط ضعف	۳/۰۴۹
فرصت‌ها	۳/۲۵۲
تهدیدها	۳/۳۴۴

شکل ۲. بررسی تطبیقی عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر گردشگری عشایری

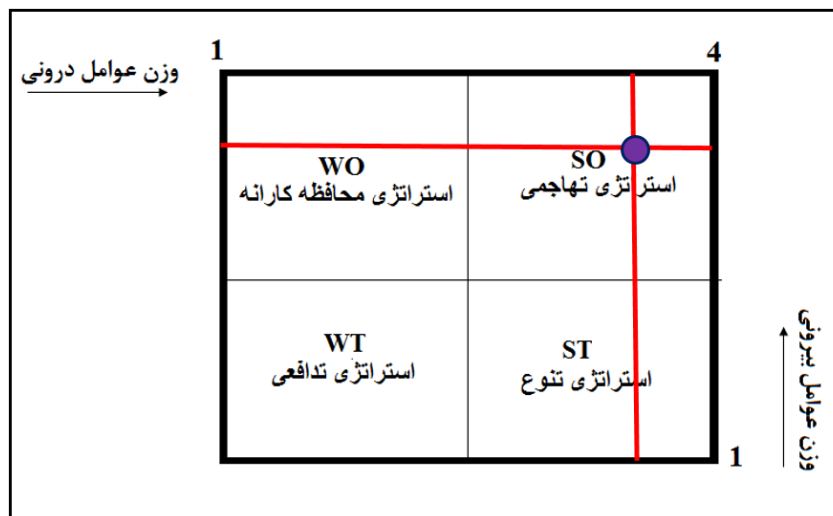
پس از بررسی وضعیت عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر، عوامل استراتژیک (SFAS) شناسایی شده‌اند. به این صورت که در میان عوامل چهارگانه مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر، عامل‌هایی که بیشترین وزن نهایی را به خود اختصاص داده‌اند، شناسایی شده‌اند (جدول ۶). در واقع این عوامل مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر در استان فارس هستند و باید متناسب با استراتژی شناسایی شده (که در ادامه بررسی شده است)، از آن‌ها برای ارائه راهکارهای توسعه گردشگری عشایر استفاده گردد.

جدول ۶. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر (SFAS)

وزن نهایی	عوامل استراتژیک
۰/۲۰۰	S7 = جذابیت محل اسکان
۰/۱۹۴	S5 = فرهنگ مهمان‌نوازی
۰/۱۹۱	S4 = آب‌وهوای مناسب
۰/۱۵۴	S1 = آداب و رسوم بومی اصیل
۰/۱۴۵	S25 = دانش بومی
۰/۲۴۸	W16 = تبلیغات ضعیف گردشگری در رسانه‌های جمعی
۰/۲۴۱	W10 = سرمایه‌گذاری ضعیف بخش دولتی
۰/۲۳۴	W17 = تبلیغات ضعیف گردشگری در شبکه‌های اجتماعی
۰/۲۳۱	W2 = ضعف سرمایه و بنیه مالی
۰/۲۲۴	W6 = سطح آگاهی پایین از مزایای گردشگری
۰/۳۲۵	O2 = توسعه فعالیت رسانه‌های جمعی
۰/۳۱۰	O15 = کم بودن رقبای جهانی (زندگی عشایری منحصر به فرد در ایران)
۰/۳۱۰	O1 = توسعه فزاینده شبکه‌های اجتماعی

وزن نهایی	عوامل استراتژیک
۰/۲۶۳	O ₁₂ = گرایش فزاینده جامعه به بازدیدهای فضاهای بومی گردشگری
۰/۲۳۳	O ₁₀ = وجود رشته‌های مرتبط با بخش گردشگری در دانشگاه‌های ایران
۰/۳۴۱	T ₁₃ = کم‌توجهی به توسعه گردشگری عشایر
۰/۳۳۱	T ₁ = کاهش تعداد گردشگران به علت ضعف شرایط اقتصادی
۰/۳۲۶	T ₁₅ = کم‌توجهی به توسعه جامعه عشایر
۰/۳۲۱	T ₆ = کاهش میزان سرمایه‌گذاری دولت
۰/۲۷۷	T ₄ = تورم بالا

برای شناسایی مهم‌ترین استراتژی توسعه گردشگری عشایری در استان فارس از روش IEA استفاده شد (شکل ۳). برای دستیابی به این هدف، بر اساس امتیازهای اختصاص یافته به هر یک از عوامل چهارگانه مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر، نقطه تقاطع مجموع وزن نهایی بر روی ماتریس ترسیم و در نهایت در میان استراتژی‌های چهارگانه (استراتژی‌های تهاجمی، محافظه‌کارانه، تنوع و تدافعی)، استراتژی تهاجمی (SO) به عنوان مناسب‌ترین استراتژی جهت توسعه گردشگری عشایر در استان فارس شناسایی شد. ماهیت این استراتژی بر این قاعده استوار که برای توسعه گردشگری عشایر باید تمرکز بر حداکثر- حداکثر و یا به عبارت دیگر، تأکید اصلی بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی استوار باشد (قنبری و همکاران، ۱۳۹۴). با این اوصاف برای توسعه گردشگری عشایر در استان فارس باید تمرکز اصلی بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی باشد.

شکل ۳. تعیین اولویت استراتژی بر اساس روش IEA

نتیجه‌گیری

علی‌رغم توانمندی‌های مختلف جامعه عشایری و جذابیت و غنای محیطی که در آن استقرار یافته‌اند، امروزه این جامعه کهن و دارای اصالت متناسب با تغییر و تحولات دنیای مدرن، با چالش‌های متعددی مواجه شده‌اند. متناسب با متون علمی منتشر شده، توسعه گردشگری می‌تواند راهبرد مناسبی برای برون رفت از چالش‌های پیش‌روی جامعه عشایری باشد. این مهم در گرو مطالعات دقیق و همه‌جانبه در خصوص گردشگری عشایر است. یکی از مهم‌ترین و کاربردی‌ترین اقدامات علمی در خصوص توسعه گردشگری، شناسایی مهم‌ترین استراتژی توسعه گردشگری عشایری با اتکا به تمامی عوامل درونی و بیرونی مؤثر و مرتبط با گردشگری عشایر است. جامعه عشایر استان فارس نیز از قاعده مذکور مستثنی نیستند. از این رو هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی مهم‌ترین استراتژی توسعه گردشگری عشایری در استان فارس است. نتایج پژوهش نشان داد متناسب با عوامل درونی و بیرونی مرتبط با توسعه گردشگری عشایر، توسعه گردشگری عشایر علی‌رغم برخورداری از قوت‌ها و فرصت‌های متعدد، با ضعف‌ها و تهدیدهای جدی مواجه است؛ به گونه‌ای که

ضریب نهایی عوامل بیرونی مؤثر بر گردشگری عشایر (تهدیدها و فرصت‌ها) بیشتر از عوامل درونی توسعه گردشگری عشایر بوده است. در واقع نتایج حاصل شده گویای این مطلب است که توسعه گردشگری عشایر در استان فارس بیشتر از هر چیز نیازمند توجه به عوامل بیرونی اثرگذار بر توسعه این صنعت است. این مهم، تابعی از فرایندها، سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها در سطح منطقه‌ای و ملی می باشد. البته این مهم به معنای بی‌توجهی به عوامل درونی مؤثر بر توسعه گردشگری عشایر نبوده و لازم است هماهنگی و انسجام لازم و کافی در میان تمامی عوامل درونی و بیرونی مرتبط با توسعه گردشگری عشایر برقرار گردد. در خصوص نتایج نهایی حاصل شده بررسی‌ها نشان داد در میان استراتژی‌های مختلف مستخرج از مدل سوات، استراتژی تهاجمی به عنوان استراتژی دارای اولویت برای توسعه گردشگری عشایری در استان فارس شناسایی گردیده است. نتیجه حاصل شده با یافته‌های پژوهش پاکراه ۱ و همکاران (۲۰۲۰) که در آن از استراتژی تهاجمی (SO) به عنوان مناسب‌ترین راهبرد توسعه پایدار مناطق عشایری ایران یاد کرده‌اند، همسو است و این مهم در افزایش اعتبار نتایج حاصل شده تأثیرگذار است. برونداد فعالیت‌های پژوهشی ارائه راهکارهای عملیاتی و اجرایی برای حل مسائل و توسعه انواع فعالیت‌ها است. در این پژوهش راهکارهای عملیاتی و اجرایی در دو سطح «نهادهای متولی و مدیران استانی» و «جامعه عشایری استان فارس» ارائه شده است. با اتکا به نتایج حاصل شده در راستای توسعه گردشگری عشایری در استان فارس راهکارهای زیر ارائه می‌گردد:

الف) راهکارهای مختص نهادهای متولی و مدیران استانی:

- ✓ تأمین و تخصیص اعتبارات بانکی مورد نیاز جهت توسعه گردشگری عشایر؛
- ✓ تسهیل شرایط اخذ وام و اعتبارات بانکی برای جامعه عشایر به ویژه در زمینه ضامن و وثیقه؛
- ✓ تسهیل شرایط اخذ مجوز توسعه فعالیت‌های گردشگری عشایر (مانند اقامتگاه‌های بومگردی، اکوکمپ‌های گردشگری عشایر و ...)
- ✓ تبلیغات و اطلاع‌رسانی در خصوص اهمیت و جایگاه اقتصادی فعالیت در بخش گردشگری عشایر؛
- ✓ برگزاری دوره‌های آموزشی کارآفرینی، بازاریابی و اشتغال‌زایی مرتبط با گردشگری عشایر؛
- ✓ تسهیل ارتباط و تعامل میان جامعه عشایری و کارشناسان و متخصصان توسعه گردشگری عشایر جهت اخذ ایده‌های توسعه فعالیت اقتصادی در قلمروهای عشایری؛
- ✓ اولویت دادن به اجرای پروژه‌های گردشگری مورد اجماع و توافق جامعه عشایر و نهادهای متولی؛
- ✓ مشارکت دادن جامعه عشایر در اجرای پروژه‌های گردشگری (مشارکت فکری، نیروی انسانی و ...)
- ✓ سهیم کردن جامعه عشایر در منافع عملیاتی پروژه‌های توسعه گردشگری عشایر؛
- ✓ بیمه کردن فعالان عرصه‌های مختلف فعالیت اقتصادی در جامعه عشایری با تأکید بر فعالیت‌های گردشگری؛
- ✓ جلوگیری از تخریب منابع طبیعی و مراتع و جنگل‌ها در حین انجام پروژه‌های مختلف (خطوط انتقال برق، آب، گاز، جاده و ... در قلمروهای عشایری؛
- ✓ ترغیب جامعه عشایر به کشت گیاهان دارویی و صنعتی؛
- ✓ تقویت زیرساخت‌های ارتباطی جامعه عشایر (ساماندهی اتراقگاه‌ها، ترمیم ایل‌راه‌ها و ...)
- ✓ تقویت زیرساخت‌های مدیریت منابع آب محلی (احداث آب‌بند، طرح‌های آبخیزداری و ...)
- ✓ احداث صنایع تبدیلی و تکمیلی و فرآوری تولیدات و محصولات جامعه عشایر؛
- ✓ حل تعارضات بین اداره منابع طبیعی و جامعه عشایر؛

- ✓ توجه به نظرات، مشکلات و خواسته‌های جامعه عشایر و اعمال آن‌ها در اجرای برنامه‌ها و طرح‌های مربوطه؛
- ✓ ممانعت از اعمال تبعیض میان جامعه عشایر با شهروندان و ساکنان روستاها توسط نهادهای متولی.

ب) راهکارهای مختص جامعه عشایری استان فارس:

- ✓ احداث اقامتگاه‌های بومگردی عشایر، اکوکمپ‌های گردشگری عشایر و ...؛
- ✓ توجه به نظرات کارشناسان، کارآفرینان و متخصصان توسعه فعالیت اقتصادی در بخش گردشگری عشایر؛
- ✓ توجه به نظرات و خواسته‌ها گردشگران هنگام مراجعه به جامعه عشایری؛
- ✓ تعامل و همکاری مناسب با گردشگران در راستای جلب اعتماد آن‌ها برای بازگشت مجدد آن‌ها به قلمروهای عشایری؛
- ✓ تنوع بخشی به فعالیت‌های گردشگری با تأکید بر جذب گردشگر؛
- ✓ استفاده از روش‌های نوین تبلیغات و بازاریابی جذب گردشگر؛
- ✓ شرکت در دوره‌های مهارت‌آموزی توسعه فعالیت‌های اقتصادی در بخش گردشگری عشایر؛
- ✓ مشارکت فعال در برنامه‌ها و پروژه‌های مطالعاتی و عملیاتی نهادهای متولی توسعه جامعه عشایری؛
- ✓ تشکیل تعاونی‌های فعال گردشگر محور؛
- ✓ تشکیل صندوق‌های خرد اعتباری جهت توسعه فعالیت‌های عشایری.

حامی مالی

هیچ پشتیبانی مالی وجود ندارد.

سه‌م نویسنده‌گان در پژوهش

نویسندگان به طور مساوی در این مقاله مشارکت داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام کردند هیچ تضاد منافی وجود ندارد.

تقدیر و تشکر

از همه کارشناسان، متخصصان و محققان گردشگری که نویسندگان را در تکمیل پرسشنامه‌ها یاری نموده‌اند، نهایت تشکر و قدردانی را داریم.

منابع

- آفتاب، احمد؛ مفرح بناب، مجتبی، مجنونى توتاخانه، علی؛ و رفیعی اسکویی، امین. (۱۳۹۵). واکاوی ظرفیت‌های اجتماعی عشایری استان آذربایجان غربی در ایجاد امنیت مرزها. نشریه دانش انتظامی آذربایجان غربی. ۹(۳۳)، صص ۱۰۲-۸۲.
- انصاری، وحید؛ حیدری، قدرت‌اله؛ مجاوریان، سیدمجتبی؛ و رستگار، شفق. (۱۳۹۸). اثر توسعه گردشگری عشایری بر شاخص‌های معیشت پایدار مرتعداران (مطالعه موردی: مناطق عشایری لار، البرز مرکزی). نشریه مرتع، ۱۳(۲)، صص ۳۰۵-۲۹۴.
- بسته‌نگار، مهنوش؛ و آذرید، آناهیتا. (۱۴۰۳). شناسایی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری خلاق در زندگی عشایر از منظر میهمان - میزبان (مطالعه موردی: ایل بختیاری استان خوزستان). گردشگری و اوقات فراغت، ۹(۱۷)، صص ۴۴-۲۱.
- جمینی، داود؛ و دهقانی، امین. (۱۴۰۲). شناسایی ظرفیت‌های اقتصادی و اجتماعی جامعه عشایری غرب ایران (مطالعه موردی: شهرستان روانسر). مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی، ۴(۳)، صص ۲۰-۱.
- حجی‌پور، محمد. (۱۴۰۰). شکاف فضایی بنیان‌های اقتصاد عشایری در استان خراسان جنوبی. مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان، ۱(۲)، صص ۹۳-۱۱۰.

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۵، شماره ۱۷، ۱۳-۲۷، پاییز ۱۴۰۳.

- خالقی، عقیل. (۱۴۰۰). شناسایی پیشران‌های کلیدی توسعه گردشگری عشایری (مطالعه موردی: جشنواره منطقه عشایری قره‌قیه آذربایجان شرقی). مطالعات برنامه ریزی قلمرو کوچ نشینان، ۱(۲)، صص ۱۳۷-۱۵۴.
- راشدنسب، خداعفو؛ و احمدوند، مصطفی. (۱۳۹۷). تبیین راهبردهای بهبود معیشت عشایر در شهرستان گچساران. راهبردهای توسعه روستایی، ۱(۱۵)، صص ۶۷-۸۵.
- رضایی، پژمان. (۱۳۹۷). مکان‌یابی سایت‌های گردشگری عشایری (مطالعه موردی: استان چهارمحال و بختیاری). مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۳(۴۵)، صص ۹۶۹-۹۵۱.
- رضایی، پژمان. (۱۳۹۸). ارزیابی مکان‌یابی اسکان عشایر با استفاده از مدل تاپسیس: مطالعه موردی استان چهارمحال و بختیاری. روستا و توسعه، ۲۲(۸۷)، صص ۲۸-۱.
- زارعی، قاسم؛ حاضری، هاتف؛ و علی‌نژاد سلیم، لیدا. (۱۳۹۷). تأثیر ظرفیت پذیرش اجتماعی گردشگری عشایری در توسعه پایدار (ایل قشقایی تیره هیبت‌لو). مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱(۱۱)، صص ۳۱-۲۱.
- شکور، علی؛ شمس‌الدینی، علی؛ حیدری، اعظم؛ و واحدپور، غلامعباس. (۱۳۹۵). ضرورت توسعه پایدار در مناطق عشایری استان فارس. نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۸(۳)، صص ۲۱۴-۲۰۳.
- شهادی، علی؛ قنبری، یوسف؛ سلمان‌زاده، الهام؛ و آذره، علی. (۱۳۹۸). امکان‌سنجی و مکان‌یابی مناطق مستعد احداث اکوکمپ‌های عشایری (مطالعه موردی: دهستان وردشت شهرستان سمیرم). جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۹(۳)، صص ۳۰۶-۲۹۳.
- صفری علی اکبری، مسعود. (۱۴۰۰). بررسی وضعیت و نقش جامعه عشایری در توسعه پایدار مرزهای کشور (مورد مطالعه عشایر غرب ایران). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۱(۴۱)، صص ۸۲-۶۷.
- صیدائی، سیداسکندر. (۱۳۸۸). چشم‌انداز جامعه عشایری ایران در افق ۲۰ ساله آتی. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۹(۱۲)، صص ۱۶۶-۱۴۷.
- صیدایی، سید اسکندر؛ قنبری، یوسف؛ جمینی، داود؛ و بسحاق، محمدرضا. (۱۳۹۲). سنجش پایداری کشاورزی در مناطق روستایی (مطالعه‌ی موردی: مناطق روستایی بخش مرکزی شهرستان روانسر). جغرافیا و پایداری محیط، ۳(۱): ۱۰۶-۸۷.
- ضیائی، محمود؛ فقیهی، ابوالحسن؛ طهماسبی، اصغر؛ و نعمتی، ولی. (۱۴۰۰). طراحی الگوی مدیریت توسعه گردشگری عشایری با استفاده از رویکرد مدل‌سازی ساختاری - تفسیری. پژوهش‌های مدیریت عمومی، ۱۴(۵۳)، صص ۲۷-۵.
- غزالی، سمانه؛ و زیبایی، منصور. (۱۴۰۰). بررسی پایداری اقتصادی و زیست‌محیطی معیشت عشایر استان فارس با استفاده از منطق فازی. اقتصاد کشاورزی، ۱۵(۲)، صص ۱۱۱-۸۹.
- قنبری، سیروس؛ رضایی، سمیه؛ و منصوری دانشور، محمدرضا. (۱۳۹۳). بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری عشایری با استفاده از تکنیک SWOT (مطالعه موردی: ایل بختیاری). نشریه فضای گردشگری، ۱۰(۳)، صص ۱۲۰-۱۰۵.
- قنبری، یوسف؛ جمینی، داود؛ و جمشیدی، علیرضا. (۱۳۹۴). کاربرد عملی مدل‌ها و تکنیک‌ها در برنامه‌ریزی روستایی، انتشارات نگارخانه، اصفهان.
- کریمیان، وحید؛ صفایی، مزده؛ و متین‌خواه، سید حمید. (۱۳۹۳). استفاده از دانش بومی عشایر راهکاری مناسب جهت مدیریت بهینه اکوسیستم‌های طبیعی. نشریه پژوهش‌های علوم و فناوری چوب و جنگل، ۲۱(۴)، صص ۱۱۴-۹۵.
- محمدی، مهدی؛ زینب، سپیدنامه؛ و عباداله عموقین، جعفر. (۱۳۹۶). نیازهای اطلاعاتی بهداشت و سلامت زنان عشایر کوچ‌نشین: انگیزه‌ها، منابع، مشکلات و چالش‌ها. مدیریت اطلاعات سلامت، ۱۴(۱)، صص ۳۰-۲۶.
- مرکز آمار ایران. (۱۴۰۰). نتایج ثبت پایه جمعیت عشایر کوچنده کشور - ۱۴۰۰ (در سطح شهرستان). سازمان برنامه و بودجه کشور، تهران.
- میرواحدی، سیدسعید؛ و اسفندیاری بیات، الهام. (۱۳۹۵). بررسی پتانسیل کارآفرینی گردشگری فرهنگی در جامعه عشایر قشقایی ایران. گردشگری و توسعه، ۵(۹)، صص ۷۸-۶۲.
- نعمتی، ولی؛ ضیائی، محمود؛ فقیهی، ابوالحسن؛ و طهماسبی، اصغر. (۱۴۰۰). تحلیل کیفی عوامل مؤثر بر پایداری معیشتی و توسعه‌ی گردشگری در مناطق عشایری (مورد مطالعه: عشایر شاهسون). برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۱۰(۳۹)، صص ۲۹-۷.
- ییلاق چغاخور، حمید؛ و محمودی، محمد مهدی. (۱۳۹۱). راهبردهای توسعه جامعه عشایری استان خوزستان. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۳(۴)، صص ۶۳۷-۶۴۶.

Arslan, O., & Er, I. D. (2008). SWOT analysis for safer carriage of bulk liquid chemicals in tankers. *Journal of Hazardous Materials*, 154(1-3), 901-913.

Drees, L., Liehr, S., Batbuyan, B., Marg, O., & Mehring, M. (2022). In search of a nomadic pastoralism for the 21st century. A transdisciplinary development of future scenarios to foster a social-ecological transformation in Mongolia. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 35(3), 481-505.

- Lee, K. L., Huang, W. C., & Teng, J. Y. (2009). [Locating the competitive relation of global logistics hub using quantitative SWOT analytical method](#). *Quality & Quantity*, 43, 87-107.
- Nemati, V., Makian, S., Hanifezadeh, F., & Qezelbash, A. H. (2023). [Decisive determinants shaping nomadic tourism future development: The case of Shabsavan tribes in Iran](#). *Journal of Global Hospitality and Tourism*, 2(2), 156-176.
- Pakrah, M., Poorhashemi, S.A., & Parvin, M.R. (2020). [Investigation and determination of the best strategy for sustainable development of nomadic areas of Iran based on the rights of local societies](#), *EurAsian Journal of BioSciences, Eurasia J Biosci*, 14, 955-966.
- Sanjmyatav, G., Sumdangdej, K., & Khamkhong, S. (2012). [Development and management model for cultural tourism in Mongolia based on the model in Thailand](#). *European Journal of Social Sciences*, 35(1), 32-38.
- Yüksel, İ., & Dagdeviren, M. (2007). [Using the analytic network process \(ANP\) in a SWOT analysis—A case study for a textile firm](#). *Information sciences*, 177(16), 3364-3382.